

ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються правові проблеми, пов'язані з переходом телебачення на цифровий формат мовлення. Особлива увага приділяється питанням, що виникли в ході реалізації програми впровадження в Україні цифрового телерадіомовлення. На підставі проведеного дослідження, зроблені висновки, які сприятимуть заповненню існуючих прогалів та подоланню колізій і неточностей.

Ключові слова: *новітні технології, цифрове телебачення, цифрове телерадіомовлення, аналогове мовлення, наземне цифрове ефірне телебачення, правова концепція.*

В статье анализируются правовые проблемы, связанные с переходом телевидения на цифровой формат вещание. Особое внимание уделяется вопросам, возникшим в ходе реализации программы введения в Украине цифрового телерадиовещания. На основании проведенного исследования, сделаны выводы, которые будут способствовать заполнению существующих пробелов и преодолению коллизий и неточностей.

Ключевые слова: *новейшие технологии, цифровое телевидение, цифровое телерадиовещание, аналоговое вещание, наземное цифровое эфирное телевидение, правовая концепция.*

Legal problems, rise in the article analysed, to passing of television to the digital format of broadcasting. The special attention is spared questions, to arising up during realization of the program of introduction in Ukraine of digital TVradio broadcast. According to the results of the analysis it is concluded that will assist filling up of existent lacunas in law and overcoming of collisions and inaccuracies.

Key words: *newest technologies, Digital Television, digital TV-radio broadcast, analog broadcasting, Digital Video Broadcasting-Terrestrial, legal conception.*

З появою телебачення, прогрес неодноразово давав нам змогу відчути всі переваги від винаходу Розінга. Протягом останніх десятиліть відбуваються суттєві зміни у цій сфері. В основному це зумовлено стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням мультимедійних середовищ, розвитком Інтернету та мобільної телефонії.

На сьогоднішній день поширення телерадіоканалів в загальноукраїнському масштабі суттєво обмежено спектральними можливостями аналогового мовлення, що спричинило модернізацію мереж мовлення шляхом переходу на цифрові стандарти. Іншими словами, ми знаходимося на рубежі глобального переходу від аналогового до цифрового стандарту телевізійних каналів.

На жаль, доводиться констатувати, що законодавець не завжди і не скрізь встигає за стрімким розвитком новітніх технологій, внаслідок чого виникає безліч проблемних питань правового характеру, які чекають свого остаточного вирішення. Так, сьогодні в Україні існують значні труднощі щодо адекватного правового регулювання відносин, пов'язаних з впровадженням цифрового телебачення. Ця проблематика залишається нез'ясованою і серед науковців. Лише окремі аспекти регулювання новітнього формату мовлення досліджували

у своїх працях такі цивілісти, як: Г. Красноступ, В. Дроб'язко, Ю. В. Костюк, а також деякі фахівці у галузі медіа – І. Курус, Ю. Чмирь, В. Манжосов та ін.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність проведення ґрунтовного юридичного дослідження. У цій роботі ми зосередимо увагу лише на концептуальних питаннях, пов'язаних із впровадженням цифрового мовлення, та спробуємо віднайти шляхи вирішення назрілих проблем.

Цифрове телебачення (англ. Digital Television, DTV) – це спосіб передачі і прийому цифрового відео- і аудіо сигналу від транслятора до телевізора, що використовує цифрову модуляцію і стискування для передачі інформаційного контенту. Передавальним телевізійним сигналом є послідовність кодованих комбінацій електричних імпульсів. Передача, обробка та зберігання такого сигналу здійснюється у цифровій формі.

Заслугує на увагу позиція Г. М. Красноступ, яка у своїй праці відзначає, що цифрове телебачення – це не стільки технологічний процес підготовки і передачі цифрового сигналу, скільки суспільний інформаційний механізм реалізації свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації [1, с. 85].

Суть цифрового телебачення полягає в тому, що кожній одиниці зображення присвоюється свій код, відеосигнал переводиться в одиниці комп'ютерної інформації, а потім назад у відеосигнал. При прийомі цифровий сигнал перетворюється на аналоговий, і зображення відтворюється на екрані в звичному для нас вигляді.

Цифрове телерадіомовлення має цілу низку високотехнологічних переваг у порівнянні з аналоговим. Зокрема, цифрова платформа спроможна забезпечити доступ до більшої кількості телепрограм (пропускна спроможність – 10 програм в одному телевізійному каналі, отже відбувається колосальна економія частотного ресурсу) та можливість прийому програмного контенту в будь-якому місці, а також значно покращити якість зображення і звукового супроводження.

Розвиток цифрової наземної телевізійної мережі стимулюється широким спектром послуг, які охоплюватимуть: мобільне і портативне телебачення, прийом радіопрограм цифрової якості, інтерактивні послуги, EPG, відео за запитом, послуги передачі даних. Важливим нововведенням також є телебачення високої чіткості (HDTV - High Definition Television). Позначкою HDTV позначають приймачі, які можуть приймати зображення з 750 лініями і 1080 лініями та підтримкою MPEG-2 та MPEG-4 форматів. Ще один позитивний зиск полягає у спрощенні доступу до телевізійного сигналу в мережі Інтернет. Окрім того, при переведенні діючих телеканалів на «цифру», витрати на електроенергію при розповсюдженні сигналу телеканалу, на думку фахівців, зменшаться в 8–9 разів [2].

Необхідно зазначити, що в 2011 р. рівень оцифрування в Західній Європі становив 75,1 % [3]. Однією з перших держав, яка повністю перейшла на цифрове телебачення, були Нідерланди [4].

Перехід на цифрове телебачення – складний процес, який може складатись із окремих етапів розбудови передавальної мережі. Так, Планом розвитку національного телерадіоінформаційного простору регламентовано 5 етапів впровадження цифрового мовлення [5].

Доцільно виокремити три можливі стратегії припинення мовлення в аналоговому форматі: одночасне вимкнення аналогового і початок мовлення в цифровому форматі; поетапне припинення аналогового мовлення з метою звільнення частот для цифрового; поетапне вимкнення аналогових систем із одночасним впровадженням цифрового формату в окремих регіонах. У Європі практично повсюдно (за винятком Фінляндії [6, с. 178]) використовують метод так званого поетапного вимкнення аналогових систем. Цю стратегію вважаємо найбільш прийнятною і для українських реалій.

Міжнародною угодою «Женева-2006» встановлено термін закінчення перехідного періоду на цифрове наземне ефірне мовлення – 17.06.2015 р. Після цієї дати аналогове телебачення на території України і всіх прилеглих держав буде вимкнене і відповідно наші сусіди матимуть змогу безперешкодно включати цифрові передавачі на аналогових частотах телекомпаній України.

З огляду на це, перед Україною постала нагальна необхідність створити протягом перехідного періоду інфраструктуру цифрового телебачення. Цей процес безпосередньо торкнеться кожного жителя нашої країни, навіть тих, хто і не планував переходити на «цифру».

При переході на цифровий формат виникає необхідність вибору найбільш гнучкої та оптимальної системи мовлення. Відзначимо, що у світі існує три стандарти цифрового телебачення: європейський – DVB (Digital Video Broadcasting), американський – ATSC (Advanced Television Systems Committee) і японський – ISDB (Integrated Services Digital Broadcasting). В Україні впроваджується європейський стандарт цифрового телебачення – DVB.

Європейський стандарт був розроблений організацією DVB Project (Digital Video Broadcasting Project) у 1996 р. Ця система дозволяє здійснювати одночасно телевізійне, звукове і мультимедійне мовлення, а також передачу даних в одно напрямленому або у двонаправленому інтерактивному режимі.

На даний час у рамках проекту дістали розвиток наступні стандарти каналів зв'язку: для наземного ефірного телебачення – DVB-T (Digital Video Broadcasting – Terrestrial), супутникового – DVB-S (Digital Video Broadcasting – Satellite), кабельного – DVB-C (Digital Video Broadcasting – Cable), для прийому на портативні пристрої – DVB-H (Digital Video Broadcast – Handheld), для наземного мультимедійного цифрового телебачення – T-DMB. Між ними зростає конкуренція, однак беззаперечно перевагу має цифрове наземне телебачення, оскільки воно наділене здатністю портативного прийому на невелику антену, і є рентабельним при розповсюдженні відносно обмеженого пакета популярних телеканалів та досягненні майже 100% покриття.

У березні 2011 р. для провайдера багатоканальної телемережі ТОВ «Зеонбуд» було визначено стандарт мовлення – DVB-T2, що є еволюційним розвитком стандарту DVB-T.

Фактично за 2011 рік створено багатоканальну цифрову мережу ефірного цифрового телемовлення в стандарті DVB-T2 (MPEG-4), що надає можливість забезпечити 95% населення країни доступом до цифрового сигналу. Ця телемережа (у складі МХ-1, МХ-2, МХ-3 та МХ-5) складається з 664 телевізійних каналів, які поширюють 32 програми у 166 населених пунктах [7, с. 11].

Відповідно до Регіонального плану «Женева-2006» основним підходом до впровадження в Україні цифрового телебачення є створення одночастотних синхронних зон мовлення. При розбудові місцевого телебачення (міні багатоканальної мережі МХ-5) слід розміщувати в одній мережі не більше трьох комерційних програм та доповнювати їх програмами соціального пакету.

При передачі цифрових потоків за метод кодування рухомого зображення і звукового супроводу обирають стандарти MPEG-2 або MPEG-4. Ми стикаємося з ними, коли дивимося фільми на комп'ютерах. Для спорудження мультиплексів Нацрада погодилась на формат MPEG-4.

Сигнал цифрового телебачення може бути закодований таким чином, що програму зможуть дивитися лише ті глядачі, які мають відповідний декодер. Окрім того, з метою недопущення незаконного перегляду та запису програм використовують так звані «індикатори передачі» (маркери) [8, с. 79].

Технології, які дозволяють здійснювати таку шифровку і розшифровку даних, іменують системами умовного доступу (CAS). При цьому варто зауважити, що Директивою 2002/19/ЄС «Про доступ» операторів CAS, з-поміж іншого, зобов'язано пропонувати свої послуги всім організаціям мовлення «на справедливій, прийнятній та недискримінаційній основі, сумісній з конкурентним правом Спільноти» [9].

Особливим моментом при переході на цифру є перерозподіл радіочастотного ресурсу з метою більш раціонального їх використання. Частоти, які звільнилися після повного вимкнення аналогового телебачення, передусім використовуватимуться для послуг цифрового наземного телебачення, що раніше транслювались в аналоговому форматі. Решта спектру стає доступним для інших цифрових послуг як телерадіомовних – додаткових цифрових сервісів, послуг мобільного мультимедіа, так і не телевізійних – безпроводних широкосмугових послуг. Такий частотний ресурс іменується «цифровим дивідендом». Термін «цифрові дивіденди» – це звільнений після вимкнення аналогового телебачення спектр частот, що є додатковим для впровадження існуючих послуг у цифровому форматі. На необхідності залучення цифрового дивіденду для розвитку цифрових технологій прямо наголошується у зверненні Європейської комісії COM (2010) 245 final [10].

Цифрове телебачення може бути впроваджене лише за умов існування єдиного підходу на міжнародному рівні. Таким на сьогодні виступає Женевська угода від 2006 р., якою було затверджено План використання частот мовлення.

В Україні проблема впровадження цифрового телебачення обговорюється вже кілька років. За цей час державними органами було прийнято численні регуляторні акти, такі як нова редакція Закону України «Про телебачення і радіомовлення», Державна програма впровадження цифрового телерадіоінформаційного простору тощо.

Першим джерелом права, яке регулює цю нову та вкрай складну сферу відносин є Закон України «Про телебачення і радіомовлення». Однак, у Законі не бачимо чіткої вказівки на державну політику щодо переходу на цифру. Законодавець намагався зафіксувати існуючий ринок по двох параметрах:

- за кількістю учасників ринку – шляхом визначення механізму переоформлення чинних ліцензій з аналогового на цифрове мовлення із збереженням за ліцензіатом нинішньої кількості радіочастотного ресурсу;

- за структурою взаємовідносин між учасниками, шляхом: об'єднання в одній особі функцій мовника та оператора телекомунікацій та надання цій особі функцій провайдера програмної послуги ефірної цифрової багатоканальної мережі.

На жаль, законодавець при розробці закону не врахував міжнародних домовленостей щодо розподілу радіочастотного спектру. Регіональний план «Женева–2006» унеможливив використання частотного ресурсу за принципом: одна цифрова частота взамін на одну аналогову. Після впровадження цифрового телебачення 8-10 організацій мовлення будуть використовувати єдиний мультиплекс. В результаті, реалізація більшості положень зазначеного нормативного акту стала неможливою.

Викликає занепокоєння та обставина, що Нацрада видає ліцензії провайдером програмної послуги у цифрових ефірних наземних багатоканальних мережах, внаслідок чого створюються провайдер-монополісти, оскільки мовники змушені будуть укладати правочини з тим провайдером програмної послуги, якого визначить Нацрада. При цьому останні de facto будуть наділені повноваженнями оператора телекомунікацій, що є недопустимим. Окрім того, організація мовлення позбавлена права на використання радіочастотного ресурсу, а користувачем відповідно визнається провайдер програмної послуги, що, у свою чергу, суперечить приписам ст. 31 Закону України «Про радіочастотний ресурс України».

З огляду на це, на наше глибоке переконання, необхідно на законодавчому рівні врегулювати порядок діяльності телевізійників, що мають ліцензії на мовлення на одній багатоканальній цифровій телемережі. Так, з метою побудови та експлуатації мультиплексу доцільно створити консорціум (тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо) [11, ст. 120]), до якого входитимуть телекомпанії, що здійснюватимуть мовлення на відповідному мультиплексі. Можна виокремити такі переваги цієї моделі: всі організації мовлення знаходяться у рівному або практично рівному (в залежності від поділу частотного ресурсу мультиплексу) становищі; спільна мета діяльності усіх засновників; прозорі джерела фінансування діяльності; якість, наданих оператором телекомунікацій послуг, контролюватиметься консорціумом. При цьому такий оператор обиратиметься шляхом тендерного відбору.

Закон варто було б також доповнити положеннями, що більшою мірою торкаються цифрового телебачення (органів, відповідальних за його здійснення; відповідної схеми розподілу частот; статусу оператора багатоканальних телемереж; ймовірних заохочувальних заходів та ін.).

Попри значні переваги цифрового телерадіомовлення, його впровадження супроводжується цілою низкою проблем, які слід вирішувати наступним чином:

- створення технічної інфраструктури та затвердження відповідних національних стандартів цифрового телебачення;

- створення відповідної нормативно-правової бази впровадження та подальшого розвитку систем і засобів цифрового мовлення;

- забезпечення поінформованості громадськості;

– проведення інформаційних кампаній серед населення, інформування про терміни, етапи і порядок переходу на цифрове телебачення у кожному регіоні;

– забезпечення прозорості процесу ліцензування, який має передбачати першочергову видачу ліцензій на мультиплекси, в яких включені програми телекомпаній загальнонаціонального ефірного мовлення (МХ-2, МХ-3), регіонального (МХ-5);

– звільнення від сплати ввізного мита та податку на додану вартість на операції із придбання обладнання для цифрового мовлення;

– спрощення системи сертифікації обладнання для цифрового мовлення;

– передбачення шляхів заохочення існуючих мовників до переходу на цифру.

Одним із складних факторів переходу на новий формат мовлення є забезпечення населення цифровим приймальним обладнанням як для систем наземного, так і супутникового безпосереднього телевізійного мовлення. Вони можуть пропонуватися на ринку як окремим пристроєм – сет-топ-боксом (*обладнання, що приєднується до телевізорів з метою декодування мультиплексного сигналу*), так і у вигляді інтегрованого в телеприймач декодера. Обидва варіанти є прийнятними, однак несуть певні ризики: у першому випадку не досягається весь обсяг цифрових переваг, у другому є ризик залежності від технології.

З метою захисту осіб від зайвих витрат, Указом Президента України № 377/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21.03.2008 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України» було доручено Кабміну розробити та затвердити невідкладні заходи щодо припинення везення на митну територію України та виробництва в Україні телеприймачів, нездатних приймати телевізійний сигнал у стандарті «DVB-T/MPEG-4».

Нині доводиться говорити про проблемність механізму субсидій на придбання цифрового обладнання. В Європі існує практика надання в оренду таких приставок користувачам цифрових програм на умовах прокату, оренди, лізингу з подальшим викупом. Натомість в Україні, кабельники намагаються здійснити модернізацію мережі за рахунок споживачів, надаючи пристрої у безстрокову оренду і не гарантуючи безкоштовне їх забезпечення окремим верствам населення, що, на наш погляд, суперечить світовим тенденціям впровадження цифрового мовлення та, у свою чергу, позбавляє споживачів права вибору у 2015 р. найбільш прийнятної для себе платформи мовлення. Виникає риторичне питання: що заважає абоненту спокійно дочекатися 2015 р. і перейти на соціальний пакет DVB-T (наземного цифрового мовлення), з

гарантованим соціальним декодером і обов'язковим набором загальнонаціональних каналів?!

З огляду на це, вважаємо необхідним у Законі про телебачення закріпити норму, якою зобов'язати кабельників здійснити перехід на цифровий формат мовлення з одночасним вирішенням питання безоплатного забезпечення незахищених верств населення перетворювачами цифрового сигналу (сет-топ-боксами або інтегрованими декодерами). Окрім того, варто чітко визначити категорії громадян, яким надаватиметься фінансова допомога (як за державні кошти, так і за кошти комерційних організацій) в отриманні перетворювачів цифрового сигналу.

Держава повинна обрати чітку стратегію проведення переходу з аналогового на цифрове телебачення та докласти чимало зусиль та коштів для підтримки галузі. Зауважимо, що на забезпечити населення засобами приймання сигналів цифрового телерадіомовлення в Державному бюджеті України на 2012 р. виділено кошти в сумі 350 млн. 120 тис. грн. [7, с. 17]. В цілому, органам державної влади під час переходу на цифру належить бути арбітром, який, з одного боку, стимулює цифрове мовлення, а з іншого – має забезпечити права громадян на інформацію та послуги.

Окрім того, для успішного впровадження в Україні цифрового мовлення мають консолідуватись усі учасники медіаринку (телекомпанії, провайдери контенту, оператори телемереж і мультиплексів, виробники побутової техніки). Для прискорення процесу переходу на цифрове мовлення можливо було б розглянути питання видачі ліцензій операторів багатоканальної ефірної телемережі. Тобто для створення мультиплексу безкоштовного мовлення можна обійтись без провайдера. Адже провайдер лише формує пакети телерадіопрограм.

Результати проведеного автором дослідження дають всі підстави зробити висновок, що впровадження цифрового телебачення в Україні є необхідною передумовою максимального задоволення інформаційних потреб громадян України та інтеграції держави у європейський інформаційний простір.

Очевидним є те, що без вирішення, окреслених у цьому дослідженні, ключових питань неможлива реалізація переходу до цифрового телебачення. З огляду на це, одним із першочергових завдань, яке постало перед законодавцем щодо впровадження «цифри» є прийняття нового закону про цифрове телебачення або ж внесення коректив до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» з метою приведення його приписів у відповідність з міжнародними угодами. Підзаконні нормативно-правові акти не спроможні подолати прогалини в акті вищої юридичної сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Красноступ Г. М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики / Г. М. Красноступ // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 10. – С. 79–85.
2. Курус І. Цифрове телебачення – необхідність, продиктована часом [Електронний ресурс] / Ігор Курус. – Режим доступу : http://www.nrada.gov.ua/ua/publikacii/vzmi/cifrove_telebachennja___neobxidnist_prodiktovana_chasom.html

3. E-Media Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.e-mediainstitute.com/en/emediamap/europeandigitalmarketmapwe_en.content.
4. Study on the Socio Economic Dimension of the Unauthorized Use of Signals [Електронний ресурс].: Part I: Current Market and Technology Trends in the Broadcasting Sector /Standing Committee on Copyright and Related Rights SCCR/19/12: Nineteenth Session. – Geneva, December 14 to 18, 2009 – Режим доступу: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=130473
2. План розвитку національного телерадіоінформаційного простору: затверджено Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення 01.12.2010 № 1684 (у редакції від 14.12.2011 № 2874) // Офіційний вісник України, – 12 березня 2012 р. – № 18.
1. Омелянюк І. В. Цифрове ефірне телебачення. Практика, нові напрями розвитку цифрового ефірного телебачення та створення цифрових ефірних телемереж. Посібник для фахівців телебачення / І. В. Омелянюк – К. : ЗАО «ТЕЛЕРАДІОКУР'ЄР», 2009. – 192 с .
2. Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення за 2011 рік. – Київ, 2011. – 57 с.
3. Дроб'язко В. Актуальні проблеми авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі / Володимир Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 5. – С. 66–81
4. Directive 2002/19/EC of the European Parliament and of the Council of 7 March 2002 on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities (Access Directive) // Official Journal. - L 108, 24.04.2002. – p. 7–20
5. A Digital Agenda for Europe [Електронний ресурс]. - Brussels, 26.8.2010 COM(2010) 245 final/2 – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV// Голос України від 14.03.2003. – № 49.

Рецензенти: Ковальова С. Г., к.ю.н., доцент;
Лісна І. С., к.ю.н., доцент.

© Андрусів У. Б., 2012

Дата надходження статті до редколегії: 27.04.2012 р.

АНДРУСІВ Уляна Богданівна – ст. викладач ЛьвДУВС.